

Epistemologia

per RAMON FOLCH

La religió sol ser un intent racional d'explicar les coses incomprensibles. Racional, a partir de la informació disponible, naturalment.

Com que la majoria de religions són molt antigues, el seu esforç racionalista resulta força irracional avui dia, és clar. Però en el seu moment eren una manera de fer llum i posar ordre en el caos de la ignorància generalitzada. Els mites d'origen comparteixen amb les religions aquest mateix intent racionalista. Lamentablement, la majoria d'agnòstics no reconeixen aquest esforç i, a l'altra banda, la majoria de practicants no s'adonen de l'obsolescència de les seves creences. Un bon parell de malentesos.

Tot pensament s'estructura a partir de la informació de què es disposa i del model epistemològic a què es remet. Si et mires el cel des del geocentrisme interpretes malament el sistema solar que veus, de manera que les conclusions a què vas arribant són cada cop més contradictòries. Però només una agosarada minoria fou capaç d'imaginar l'heliocentrisme, perquè la gran majoria insistia en el seu paradigma, encara que ja no passés de prejudici. Abans d'Arquimedes, tothom pensava que la flotabilitat era una qualitat de la fusta, no una acció de l'aigua desplaçada.

El filòsof de la ciència francès Gaston Bachelard (1884-1962) anomenava «obstacle epistemològic» aquesta mena de dificultats. Bachelard proposà de combatre la paràlisi intel·lectual generada per l'obstacle epistemològic amb la «ruptura epistemològica» (qualsevol coneixement és una mera aproximació, superable per nous coneixements). Tot plegat prefigurà les idees que feren més tard famosos Thomas Kuhn (1922-1996), particularment la de paradigma. A l'obra *La formation de l'esprit scientifique* (1938) diu Bachelard: «Les coses que creiem saber clarament ofusquen les que hauríem de saber [...]. L'opinió pensa malament, perquè no pensa: tradueix les necessitats en coneixements.» Per això la ciència no és sinó un permanent estat de vigília epistemològic, un dubte constant davant de qualsevol pretesa certa. El mètode científic porta a una ininterrompuda «ruptura epistemològica». Podríem dir que el principal ensenyament de l'epistemologia és la necessitat de subvertir contínuament els referents epistemològics.

L'epistemologia és la branca de la filosofia que estudia el coneixement (del grec ἐπιστήμη [epistēmē], que vol dir "coneixement", i λόγος [lógos], que significa "estudi" o "raonament"). Plató, al seu diàleg

Il·lustració: ANNA SANCHIS

«Podríem dir que el principal ensenyament de l'epistemologia és la necessitat de subvertir contínuament els referents epistemològics»

«Teetet», sosté que «el coneixement és una creença vertadera passada per la raó». Bachelard potser hauria dit que és una opinió esdevinguda provisional certa raonada. En tot cas, els fonaments epistemològics de qualsevol raonament científic han de ser sòlids per a ser realment científics, alhora que, si no és científica, l'epistemologia moderna no deu ser gran cosa.

Bachelard hi tocava tant com a filòsof segurament perquè també era un científic, si és que ciència (de debò) i filosofia (avui) són coses diferents. Fill d'un humil quiosquer, es guanyà la vida com a telegrafista abans d'esdevenir matemàtic i acabar ensenyant filosofia a la Sorbona. Aquesta trajectòria polièdrica no degué ser aliena a la seva manera holística de mirar-se les coses. Fins i tot conreà la crítica literària. A *La poétique de l'espace* (1953) escrigué: «Posseeixo més el món com més habilitat tinc per miniaturitzar-lo [...] En la miniatura, els valors es condensen i s'enriqueixen.» És el camí que ha fet la moderna tecnologia, des de l'electrònica o la informàtica fins als nanomaterials. També ho havia intuït el poeta anglès William Blake (1757-1827), que digué: «Per veure el món en un gra de sorra i el cel en una flor boscana, tingues l'infinit al palmell de la mà i l'eternitat en una hora.» Sense rigor epistemològic i sense emoció poètica res no s'aguanta. ☺

Ramon Folch. Doctor en Biologia, socioecòleg i president d'ERF, Barcelona.